

TESTAMENTELE DIN ANII 1852 ȘI 1855 ALE CTITORILOR ȘI FILANTROPILOR BĂCĂUANI PAVEL ȘI ANICA CRISTEA¹

Ioan Murariu

Între personalitățile băcăuane importante din prima jumătate a secolului al XIX-lea s-a numărat și spătarul **Pavel Cristea**. Este regretabil că în **Monografiile** mai vechi sau mai noi ale orașului sau județului Bacău, precum și în cele două ediții, din 2007 și 2008, ale **Enciclopediei județului Bacău**, nu a fost prezentată și bogata biografie a acestui băcăuan, cunoscut în epoca lui nu ca mare om politic, ci ca **mare ctitor și filantrop**.

Viața și activitatea spătarului Pavel Cristea ne sunt cunoscute din **Testamentele** lui, până acum **inedite**, păstrate la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bacău. Având, probabil, o sănătate șubredă, spătarul și soția lui și-au scris, încă de tineri, **primul testament în anul 1839, completat cu un codicil în 1846**. Acestuia i-au urmat alte trei, dintre care două redactate în anul **1852**, iar unul în **1855**. În arhivele băcăuane se păstrează numai cele două testamente din 1852², precum și cel din 1855³, la care ne vom referi în continuare.

*

1. Primul testament a fost întocmit în ziua de **12 mai 1852** de Anica Cristea, care era „*picată în boale grele*”. Prin acest testament a hotărât ca, după deces, partea ei de avere să fie moștenită și administrată de soț, adică de spătarul Pavalache Cristea. L-a mai rugat pe soț să-i facă pomenile cuvenite după moarte, să aibă grijă de fiica lor adoptivă, Catinca, și să lase în urmă „*monumenturi de faceri de bine a omenirii, pentru vecinica pomenire a sufletelor noastre amândurora, așa precum asemenea hotărâri avem de multă vreme între noi*”.

Testamentul acesta a fost legalizat de Judecătoria ținutului Bacău în ziua de **18 septembrie 1852**.

*

2. În Testamentul din 20 august 1852, scris pe patru pagini, tot cu alfabet chirilic, Pavel Cristea și-a schițat, la început, **autobiografia**. Aflăm că s-a născut în

¹ În testamente, spătăreasa a fost menționată de **13** ori cu numele de **Anica**, o singură dată cu numele de **Anița**, și **niciodată cu numele de Ana**.

² DJAN Bacău, fond **Colecția de documente**, P. IX / 89, 114.

³ Idem, P. IX / 141.

ziua de 29 iunie 1793 în orașul Corița din Albania. Localitatea se află în sud-estul Albaniei, aproape de Munții Pindului, lângă actuala graniță cu Grecia. Din testament nu rezultă de ce naționalitate era. Presupunem că era fie aromân, fie, mai curând, grec. S-a născut într-o familie de creștini. Tatăl lui se numea Hriste, era din familia Comnen, iar mama, Marta, din familia Bambula.

Pavel Cristea a rămas orfan de mamă la vârsta de numai patru luni, iar de tată, la 5 ani. Avea un frate și o soră: Naum, care s-a dus la Sfântul Munte Athos „*după învățătură*”, unde, probabil, s-a călugărit, și Ecaterina, căsătorită cu un Anastasie.

În anul 1800, copilul Pavel, în vârstă de 7 ani, a fost luat de fratele său, Naum, la Sfântul Munte Athos. În perioada 1800-1802 a învățat „*din școală în școală*” la Sfânta Gora (Muntele Athos), Patmos, Chidonis și Țarigrad, unde, după cum ne informează, a învățat „*buchile în limba nației mele*”. În anul 1802, nu se știe cum, copilul Pavel Cristea, în vârstă de 9 ani, a ajuns în Moldova și a devenit elev la „*Școala Domnească din Eș*” până în 1809 când, din cauza lipsurilor materiale, la vârsta de 16 ani s-a angajat ca mic slujbaș (funcționar) în Galați, unde a deprins „*condeiul Patriei aceștie*”. Apoi, urcând „*din treaptă în treaptă*” s-a stabilit la Iași. Acolo, în anul 1820, domnul Mihail Șutu i-a acordat cinul de **serdar**.

În vremea Eteriei (1821), spre deosebire de alții, a rămas în Moldova, iar în anul 1822 domnul Ioan Sandu Sturdza l-a „*înaintat la rangul de căminar*”. Mai târziu i s-a acordat un rang boieresc mai înalt – cel de **spătar** – și și-a stabilit domiciliul în orașul Bacău, unde a rămas până la sfârșitul vieții.

Tânărul Pavel Cristea s-a căsătorit în anul 1824 cu **Anica**, ce provenea, după tată, din familia Candiano, iar după mamă, din familia Coroiu. Soții Pavel și Anica Cristea **nu au avut copii**. Ei și-au dedicat întreaga viață pentru realizări creștinești și filantropice. Au ctitorit o biserică în satul Chetriș de lângă Bacău, și alta în Izvoarele. Împreună cu protoiereul Enachi Petroviciu au ctitorit în anul 1848 frumoasa biserică *Sf. Nicolae* din Bacău. Cu puțin mai înainte (1847) înfiaseră o fetiță abia născută – care fusese abandonată la poarta lor de o mamă necunoscută – și au botezat-o cu numele de **Catinca**.

În partea a doua a acestui testament din 1852 Pavel Cristea hotără ca, după moartea lui, soția Anica să se ocupe atât de administrarea averii, cât și de educarea Catincăi, pe care să o înzestreze la căsătorie cu o parte importantă din avere. De asemenea, Anica Cristea urma să se ocupe de pregătirea condițiilor pentru înființarea **Institutelor filantropice** „*ce avem amândoi hotărâre a se înființa, după săvârșirea noastră amândurora*”. Din testament rezultă că hotărârea lor fermă de a înființa aceste **Așezăminte** în orașul Bacău fusese luată încă din anul **1839**.

Anica Cristea a murit înaintea soțului său. Decesul ei s-a întâmplat cândva între 20 august 1852 și 26 februarie 1855, nu știm exact când⁴. Din această cauză, la

⁴ În **Mitricile** pentru decedații din Bacău din vremea aceea, care sunt incomplete, nu am găsit înregistrate decesele soților Pavel și Anica Cristea.

sfârșitul testamentului din 1852 Pavel Cristea a scris un codicil în ziua de 2 aprilie 1855, hotărând ca acel testament să rămână „răsuflat și în nelucrare”.

*

3. Al treilea Testament păstrat în arhivă (și ultimul), redactat de spătarul Pavel Cristea în grafie latină, poartă data de **26 februarie 1855** și cuprinde **12** prevederi. Mai importante sunt cele cu nr. 1, 2, 3 și 12, prin care spătarul își exprima dorința ca, după moartea lui, să se înființeze în orașul Bacău următoarele două **Așezăminte**:

a. Un spital în casele lui din Bacău, care să aibă cel puțin 20 de paturi, medici chirurgi, alt personal, precum și medicamente bune. Acestui spital i-a lăsat prin testament satul Chetriș de pe moșia Joseni, 2/3 din moșia Tamași, precum și o parte din moșia Buhoci. Spitalul, condus de epitropi băcăuani, urma să fie subordonat „*Generalnicului spital*” din Iași, dar fără ca acesta să poată beneficia de veniturile moșiilor amintite mai sus. Spitalul din Bacău a fost înființat în anul **1859** și multă vreme s-a numit „*Spitalul Pavel și Ana Cristea*”.

b. Un azil de bătrâni cu o capacitate de 3-4 camere, pe care epitropii desemnați de Pavel Cristea urmau să-l construiască în incinta spitalului. Acele camere trebuiau să fie „*primitoare de streini sermani, nevolnici, în care se vor adăposti toți nevolnicii bătrâni, sermani, fără închipuire de adăpost, cărora li se va da și mâncarea trebuincioasă*”. Acolo, însă, nu trebuiau primiți și cerșetorii „*înverșunați în beții*”. În testament, spătarul Pavel Cristea a mai precizat că bătrânii nevolnici adăpostiți, să fie tratați întocmai ca și bolnavii din spital, dar azilul să fie separat de spital.

*

Testamentul mai prevedea numele celor ce trebuiau să aibă grijă de Catinca, în vremea minoratului ei. Averea moștenită de această fetiță adoptată trebuia să cuprindă o parte din moșia Rușii, numită Izvoarele, „*cu mori pe Bistrița*”, un ratoș „*în drumul mare*”, ceirul de dincolo de pâraul Trebiș, încă două părți din alte moșii, țiganiilor robi⁵, bijuteriile, mobila, animalele și trăsurile. Toate aceste proprietăți urmau a trece în stăpânirea spitalului din Bacău, în cazul în care Catinca ar muri necăsătorită, sau nu va avea copii care să-i moștenească averea.

O fată orfană, crescută în casa spătarului, trebuia să primească la căsătorie bani, haine și animale. Unor slugi de la Curte urma ca, după moartea lui Pavel Cristea, să li se dea, de pomană, bani și haine. Catinca era obligată, prin testament, să facă pentru sufletul spătarului pomeniri la biserică timp de 7 ani după deces.

⁵ Dorința testamentară a soților Cristea era ca, după decesul lor, **robii țigani să fie eliberați**. Pentru munca prestată, foștii robi urmau a fi plătiți „*cu hac*” de Catinca.

*

Cele trei testamente prevedeau și alte amănunte interesante, pe care ctitorul le poate citi în *Anexele* de la sfârșit. În testamente există și câteva cuvinte despre care nu sunt sigur că le-am citit corect. De aceea, am pus după ele semnul întrebării, între paranteze. Mai sunt și unele cuvinte pe care nu le-am putut citi, lăsând în text spațiu gol. Am introdus, între paranteze ascuțite, câteva cuvinte sau litere omise de spătar, pentru ca propozițiile sau frazele respective să aibă înțeles.

*

Amintim încă o faptă frumoasă și vrednică de laudă a soților Cristea. **În anul 1835 ei au donat o casă în care urma să se înființeze prima școală din orașul Bacău.** Acea *Școală Domnească* a fost sfințită și deschisă în prezența marelui român herțean **Gheorghe Asachi** în ziua de **Duminică, 24 septembrie 1939**, avându-l ca prim învățător pe **Constantin Platon**⁶.

*

Dacă soților **PAVEL ȘI ANICA CRISTEA** li se datorează *înființarea primului spital, a primului azil de bătrâni, precum și a primei școli publice din Bacău*, s-ar cuveni cu prisosință, după părerea noastră, ca o stradă și trei instituții băcăuane să le poarte numele:

1. **Spitalul Municipal din Bacău** (aflat acum în construcție).
2. **Căminul pentru persoane vârstnice** (situat pe Alea Ghioceilor nr. 2).
3. **Un gimnaziu** din municipiu.

Anexa nr. 1

TESTAMENTU

Totu omul venitu în lume, de au văzutu lumina zilei, fiind supus și întunerecului, adică putregiunei mormântului chiar duple Preasfânta zicere a Părintelui Cerescu unde hotâtătoriu zice: «că din pământu eși și iarăși în pământ te vei întoarce». Nu mai puțin și Mântuitorul nostru Iisus Hristos prin multe pilde în Sfânta Sa Evanghelie ne poruncește de a fi gata în toată vremea cătră călătoria ace de opștie.

Așadar eu, gios iscălita spătăreasă Annica Criste, născută Candiano, văzându-mă acum picată în boale grele, am socotit a legiui și a hotărî pentru averea me ce amu pe fața pământului, adecă în părți de moșie, și acelea mișcătoare. Și așa, fiind întru toată întregimea minței și dorind ca să nu se prilejească gâlcevire după trecirea me din această vremelnică viață, zicu și

⁶ Cornelia Cucu, **Învățăământul primar băcăuan până la Legea Instrucțiunii Publice (1864)**, în *Carpica*, Bacău, nr. XXXVII, 2008, p. 83.

hotărăscu că așa precumu legiuitu clironomu nu ne-au dăruit Dumnezeu în cursul a douăzeci și opt ani ce amu petrecutu legiuitu cu prea iubitul soțul meu, Dum-lui spatariul Pavalache, și neputând tăgădui facerile sale de bine și a petrecerii noastre în cea mai dulce și fragidă viață și cu toată mulțemirea, nu mai puțin și a grelelor cheltueli ale sale și stăruinți prin giudecăți încă de când ne-am însoțitu, cu care au sporitu și au îndoit toate părțile de moșie. De aceea și eu, spre răsplătirea ostinelilor sale și mângâierea pe viitorime, cât îi va dăruia Dumnezeu viață, îl fac și îl lasu dreptu clironomul meu pe toate părțile mele de moșie, și anume: satul Chetrișul cu o giumătate din trupul moșiei Mijlocenii (?), părțile din moșia Tamașii, parte din moșia Bohociul, după documenturi, parte din moșia Rușii, numită Izvoarele, din hotarul Fundului de Bacău, și alte mici părtaşii. Acestea toate le va clironomisi soțul meu ca o dreaptă a sa moștenire și vecinică proprieta<te>, despozarisindu-o precum va voi. Însă îndatorescu pe prea iubit soțul meu ca după trecerea me din această viață, să-i fie milă ca un părinte pentru copila Catinca, pe care Prea Sfânta Pronie ne-au trimis-o cu șapte ani în urmă, pruncă mică, lepădată la poarta noastră, când atuncea și creștinându-o după lege, am luat-o în a noastră părintească creștere. Pentru aceasta zicu și îndatorescu pe iubitul meu soțu a-i da creștere bună, creștinească, a o învăța, și la vreme a o și căsători, înzestrându-o cu ceea ce va socoti și va găsi de cuviință, duple purtările și meritele ei, ca pre una ce am luat-o a o crește de sufletu, pentru pomenirea noastră, cu toate că și singur soțul meu o are în mai multă a sa dragoste, ca un părinte. Iară după aceasta îl rogu să-i fie milă de sufletul meu cu înpărțirea de sarindare și pomene, precumu îl va lumina Duhul Sfântu, și **a legiui și a lăsa monumenturi de faceri de bine a omenirei, pentru vecinica pomenire a sufletelor noastre amândurora, așa precum asemenea hotărâri avem de multă vreme între noi.** Nu mai puțin îndatorescu pe soțul meu de a da din averea me și suma de trii mii lei legatumu la toate neamurile mele câte să pot agiuta de pravilă a reclama asupra testamentului meu acestuea ca să-i înpartă analoghicos prin Giudecătorie, dacă vor ave dritu de reclamație, ca să nu le mai rămăe cuvântu de cărtire. Rămăind liniștit și nesupărat de niminea iubitul meu soțu și clironomu a despozarisi precum va voi și a lăsa după sine bune și plăcute rezultaturi atât pentru pomenirea noastră, precumu și cu creșterea și punerea în bună orânduieală a copilei Catinca, precumu amu mai zisu. Și pentru că aceasta este acea de pe urmă voință și hotărâre a me, amu iscălitu cu însuși mâna me și am pus pecetea, rugând și pe alte cinstite fețe de au adevăritu de marturi.

1852, Mai 12 zile.

Anica Criste spat<a>r<easă> adeverez și am iscălit.

(Urmează pecetea cu ceară roșie și semnăturile a 5 martori).

Dupre pofțirea ce me-au făcutu Dum-ei c. c. iscălită mai sus, am scris acestu testamentu. Ierei V. Stefanescu, catihetul.

Giudecătoria țănutului Bacău

Pe temeiul cererii Dumneaei c.c.i testatoare Anica Cristea spătăreasă și a încredințării dumnealui asesorul comandarisat despre întrebarea ce i-am făcut că este supt adivarata dum. iscălitură și bună voință în totul a cuprinsălor dispoziții prin testament s-au încredințat de Giudecătorie în privirea ceririi ce și prin asăbită jalbă au făcut dumneaei testatoarea spătăreasă.

(Urmează câteva semnături și ștampila pusă cu tuș negru).

Nr. 207.

1853, septemvrie 18 zile.

*

Anexa nr. 2

TESTAMENTU

Fie numele Tău, Dumnezeule, binecuvântat și pre proslăvit de acum și până în veci pentru nenumăratele Tale faceri de bine ce pururea răverși asupra făpturii Tale, dintre carii fiind și eu unul, nevrednicul și păcătosul spătar Pavăl Criste, viu prin aceasta a mă mărturisi și a hotărî pentru ale mele cum să să urmezi după săvârșire me din această vremelnică viață, eu fiind născut la anul 1793, iunie 29, în orașul Gheorgia (sau Corița, din gheografie) din Albania, din părinți drepți hristiani, și anume Hriste, sân hagi Pavăl Comnenu, și maica me Marta, născută Bambula, adică din familiile locului acele mai alesă. După patru luni s-au săvârșit maică-e, lăsându-mă pruncu micu în fașă. Și, după cinci ani și tatăl meu s-au săvârșit din viață, rămânând mic orfanu și sărmanu di brațul acel pre dulce al părinților, numai cu un frate mai mare, Naum, și o sor, Ecaterina, carii și aceștie părăsindu-mă în casa părințască, m-am hrănit numai cu bunavoința celui Prea Înalt, fiindcă soră-me au trecut cătră însoțire, și fratele meu s-au depărtat la Sfântul Munte, după învățătură. Din această pușină descriere poate giudeca fieștecare suflare cât sânt de mari și minunate minunile lui Dumnezău, că după doi ani și mai bine au fost silit fratele meu și nevrându a triimite pi ascunsu a mă fura din casa me ace plină de jelanii, sau mai bune a zice de pustietate, și a mă aduce și pre mine la Sfânta Gura la anul 1800, unde, începând buchile în limba nației mele, am petrecut pără la anul 1802. Ne-am pornit din shoala în shoala, adică Patmos, Chidonis, Țarigrad, în sfârșit am venit în Moldova când au venit domnu Moruz voevod, și iarăși ne-am așăzat în Shoala Domnească din Eși, unde, urmând învățăturile vremii aceia pără la anul 1809, m-am tras din Shoala fiindcă lipse chipul viețuirii, a îmbrăcăminte și a hranei, și m-am așăzat în canțalerie Galațului a-mi deprinde condeiul Patriei aceștie, și de acolo, din treaptă în treaptă, luptându-mă cu slujbele Patriei în Eși, la anul 1820 au binevoit Pre Induratul

*Dumnezău a mă cinsti cu cinul de sărdar în vreme domnului Mihail Suțul. După aceea, eșind Eterie grecilor, și apoi oștirile turcești cu enicerii, eu, ca credincios Patriei, n-am fugit precum alții au fost peste hotar în bejenie, ci, slujind oștirilor, după doi ani, adică la 1822, s-au orânduit domnu țării fostul Ioan Sturza voievod, carele, știind necruțatele mele slujbe, m-au înaintat la rangul de căminar. Și la anul 1824 m-am căsătorit cu prea iubită me soție Annica, după tată Candiano, iar duple mamă Coroiu, cu carele trăind ace mai dulci și plăcută viață până acum, rod din păcatele noastre nu ne-au dăruit Dumnezău, pentru care, în toată săcunta nu sântem vrednici a mulțami Ziditoriului a toate și Părintelui Cerescu că, în locul de moșteni ai noștri muritori, ni-au luminat Tatăl Ceresc a rădica un **Sfânt lăcaș în satul nostru Chetrișul, cu hramul Nașterii Prea Curatei Fecioare, asemine și la satul Izvoarele, tot moșie a noastră, alt Sfânt locaș, cu hramul Sfinților Voevozi**⁷. Nu mai puțin am contribuit, ca epitrop ce mă aflui de 20 ani mai bine, și la bisărica cu hramul Sf. Erarh Nicolae de aice din Bacău, a căreia zidire de la ace întâiu puiatră de temelie au fost de mine și soția me, având împreună conlucrătoriu la această zidire mare și pre Sfinția Sa părintele iconom Enachi Petroviciu, protoiereul ținutului acestuia, precum chiar inscripție ci este pi clopotul mare a bisăricii ne mărturisăște, fiind făcut tot prin silința noastră, care și sfințindu-să bisărica la anul 1848, până acum, de când sânt trecuți cinci ani – fie numele Domnului bine cuvântat – ne mângăem atât aici, auzându numile acel pre dulce și prea dorit al ctitorilor pomenindu-să, precum și la acelelante doai Sfinte lăcașuri pomenite mai sus. Așadar, ca cel fără moșteni legiuîți, deși am fost o vreme mahnit, dar m-am mângăet atât cu acele lucrate mai sus după voința Prea Sfintei Pronii, precum și cu dulce și neprihănită viață ce am avut cu prea iubită me soție Annica. Însă, pe lângă toate aceste, iarăș nu voiui tăce a mărturisi⁸ lui Dumnezău că cu opt ani în urmă Prea Înaltul Părinte Ceresc ni-au trimis o pruncă mică a fi lepădată la poarta noastră, pe care, botezându-o cu numele de Catinca, am luat-o în a noastră creștere și părintească dragoste. După ce ni-am și încredințat că este din familia noastră, am dat-o și la învățătură pensională, și ca una ci până acum, după fireștile sale talenturi, au câștigat a noastră dragoste și părintească îngrijire, nu voiui tăgădui nenumăratele faceri de bine a celui Prea Înalt, că cu aceste ni-au dat la vreme bătrâneților, adică eu piste șasăzăci ani, și soție me aproape de cincizeci ani, a ave o mângăere de fiu. Pentru aceste dar, nevoind a să ivi gâlcevi de după săvârșire me din această viață, zăcu și hotărâscu prin*

⁷ Toate sublinierile din aceste trei **Anexe** îmi aparțin mie, **I. M.**, și le-am făcut acolo unde este vorba de **ctitoriile** soților Cristea, de înființarea **primului spital** și a **primului azil de bătrâni** din Bacău

⁸ Cuvânt ilizibil.

acest al meu testament că lasu clironoamă și deplină stăpână pe tot avutul meu, adică în sporirile ce am făcut în părțile de moșie a soției mele, prin acela mai grele cheltueli i îmbunătățările cu zădire, și a ceice am făcut și cu zădirile și locurile ce am în târgu Bacăului, pe prea iubita me soție Annica, carele va dispoza precum va voi, ca o dreaptă clironoamă și stăpână ce o lasu, îndatorindu-o mai întâiu a fi în grijă de sufletul meu cu pomenirile cuvenite și, al doile, a-i fi milă ca o maică de copila Catinca, pe care să o criească, să o învețe a fi creștină bună și a răspunde la dorințele noastre, și a o înzestra cu ceea ce va găsi de cuviință, după purtările și meritele ei, cu părți din moșiile noastre, i cu bani ce va socoti, și cu toată pojăjie casnică, afară de straile purtate, care toate să vor înpărți de pomană, și mai cu osăbire la slugile casnice acele mai vechi. Iar când, ferească Dumnezeu, copila noastră, Catinca nu va fi cu purtările bune și să va abate la necuviință, sau va fi biruită de vreo patimă vătămătoare viitoriului, atunce nu va fi volnică a înstrăina sau a emanetariși parte de moșie ce i se va da de noi, decât supuinđu-să unei curaterii prin giudecătorie locală, însă va da în stăpânire numai venitul anual a acei părți de moșie, ca să aibă pentru traiul ei în vreme slăbiciunilor, și folosul va rămâne a să clironomisi și de urmașii ei. Și, când nici un urmaș nu va ave, atunci toate să vor întoarce la casa noastră, și va urma precum iubita me soție va legiui. Pe lângă toate, mai îndatorescu pi clironoama me soție că, dacă vreodată să vor ivi niscaiva nepoți ai mei, adică fiii surorii mele, Ecaterina, cu vrednice dovezi că-mi sânt drepti nepoți, căci alte rudenii nici cred să mai fie, și chiar și nepoții, fiind trecuți piste 53 ani de când nici eu de dânșii <nu> știu, nici ei de mine, cu toate aceste eu hotărâscu să li să dei din avere me legatum de două sute galbeni, fiindcă ei au stare lor (pre cât îmi aduc aminte) și, al doile, din ale părinților noștri eu nu m-am împărtășit nici cu unu banu, rămâind toate acolo. Iar cu acealantă avere, pără la un cap de ață va fi stăpână și în veci despozantă iubita me soție Anica, fără să o supere cineva, fiind prea sigur că iubita me soție nu va lăsa în părăsire a nu pune în lucrare **Institutiurile filantropice ce avem amândoi hotărâte a să înființa după săvârșire noastră amândurora, precum este făcut de noi cu nume de codichil încă de la anul 1846, luna ghenar, la sfârșitul testamentului făcut de noi la anul 1839**, iscălit, pecetluit și înzestrat de marturii legiuiți, care testament fiind făcut de mulți ani și modificat, va rămâne răsuflat și fără lucrare, **iar prințipiile numai a codichilului** ce este tot în⁹ acestui testament **adusă în îndeplinire** fără jăgnire, scăzându-să numai din toată avere noastră parte di moșiile ce să va da copilei Catinca, adică sau parte din Izvoară, din trupul moșiei Rușii, sau di Buhociu, precum și pojăjâe, argintăriile și iconostasul, și, mai în scurt, ceea ce-i va da soție me după meritele și purtările ei ca cătră o maică, iar **casăle goale**

⁹ Cuvânt ilizibil.

și acelelante părți de moșie vor rămâne în folosul spitalului și a celorlanti faceri de bine, după codichelul pomenit. Țăgani robii, ce vor fi ai noștri drepti, după săvârșire noastră amândurora vor fi ertați și slobozi, slujând pe copila Catinca ca niște slugi cu hacu.

Aceasta fiind voința și hotărâre me ace de pe urmă, am scris cu însuși mâna me și am iscălit în doi feluri, ca să nu să facă confuzie, fiindcă până la anul 1848 am iscălit după stilul vechiu, iar de <la> acel anu încoace am prefăcut iscălitura în rând după stilul rosăenescu, puind și pecete me, ca să să crează. 1852, august 20.

(Semnătură indescifrabilă).¹⁰ adeverez în Bacău.

Adică una mie optu sute cincizeci și doi.

*

Acest testament, fiind făcut din vreme și privitoriu în dreptățile răpăosatei meli soții Annica, acum, după înpregiurări, rămâne răsufat și în nelucrare. Eu, însă, nu l-am ruptu, ci l-am lăsat întreg, fiind în el toată biografie mea, pre care îl va păstra fiica mea Catinca în bună regulă ca, după săvârșire me din această viață, și ivindu-să niscaiva niamuri minciunoasă supt nume că ar fi din nepoții mei de sor, să să poată apăra de ei, iar fiind cu vrednice dovezi că sânt din acei adivărați fii ai surorii mele, Ecaterina, , și soțul ei, Anastasie, atunci să li să dei la toți suma de trii sute, de 300 galbeni, iar nu dou<ă> sute numai, precum aice au fost hotărât din toată avere care va fi legatam la toate niamurile mele de nepoți, căci alții nu sânt, ca să-i împartă analoghicon, fiindcă acum sânt 55 ani de când nu i-am văzut, și nici pot ști ce fel de nepoți sau strănepoți mai pot fi din ace sor ce am avut. Și, spre știință, am adevérit eu însuș cu slova me și iscălitură.

1855, aprilie 2, în Bacău.

Pavăl Criste, spătar.

*

Anexa nr. 3

TESTAMENTULU

Totu omul venit în lumea aceasta deșartă, fiind supus ceasului morței și a putrejuniei, precum Prea Înduratul Dumnezeu ne hotărăște pentru pacatul strămoșilor și zice că din pământ ești și earăși în pământ te vei întoarce, iproci, acestia, și alte nenumărate pilde având în vedere, eu, păcătosul și netrebnicul din toată omenirea spatar Pavel Cristea, știind a chibzui și a judeca până încă sunt bine și toate simțirile, fiind și cu vârsta peste 63 ani, am socotit a lasa și a lejui se se urmeze cu avutul meu după trecerea mea din această viață vremelnică, fiindcă răposata mea soție, Anica, prin formalnicul seu testament

¹⁰ Cuvânt ilizibil.

mă lasă clironom și disposant pe tot avutul ei. Și eu, netăgăduind vechea legătură și hotărâre între noi, zic și hotăresc acum aceasta, anume:

I. Jumătate din moșia mea Josenii, pe care am sat întreg Chetrișul, cu așazare, cu **biserică de piatră**, și cu iaz mare pe pâraul Racovei, **toate făcute de mine**, precum și cu 2 părți din moșia Tamașii, după lucrarea Judecătoriei de Bacău în urmarea luminatului hrisovu ce am, și a învoelilor între mine cu moșul meu, D-lui banu Manolachi Coroi, pe care le stăpânesc posesie de sume de ani, și date în posesie cu formale contracturi, nu mai puțin și partea mea ce am în hotarul moșiei Buhociului, după documenturi, **aceste proprietăți, toate în ținutul Bacăului, le afierosesc a fi pentru totdeauna și în veci venitul a ospitalului ce hotăresc a se înființa în orașul Bacăului, spre care sfârșit dau și lejuesc un asemenea spital <să> se facă în casele mele ce le am în Bacău lângă Școala Publică, fiind locul cel mai îndemânatic, toate îndestulările unui spital.**

II. Venitul proprietăților de mai sus, fiindu de ajuns pentru a se înființa macar douzeci crivaturi, vor binevoi D-lor episcopii pe care îi vom numi mai jos acum de odată, iar dupe vreme pe care Părintele Ceresc va alege a se sili a se înființa acest spital cu toată buna chibzuință, în mulțumirea bolnavilor, cu doctorii bume, experi și hirurgi, precum și femei pentru pătimăse de sexul femeiesc.

III. Deși ospitalul de aice are a se ocârmui de episcopii localnici, totuși, pentru mai bună privighere cu ținerea lor în bună stare, a-l supune sub ținerea Generalnicului din Iași, ca pe tot anul se se viziteze spitalul de aice cu doctori și delegatul Generalnicului spital din Eși, fără însă a se atinge de venitul ospitalului de aice nici Ocârmuirea, nici Generalnicul spital. Căci, oricând se vor ispiți la asemenea urmare, atunci va fi rupt și desbârnat spitalul de aice de acel Generalnic, și se va ocârmui numai de localnicii episcopi și din neamurile mele care vor fi mai de aproape dintre localnici. Rog a primi această sfântă însercinare D.D. boerii aga Dimitrie Strat, spatariu Iancu Vasiliu, și protoereul ținutului, Ssf. sa iconomul Enache Petrovici, iar când Înduratul Dumnezeu va binevoi a se mărita și fiica mea, Catinca, cu vre un bun barbat, cu purtări bune, moralicești și cinstite purtări, atunci va fi și acel ginere unul dintre episcopi, ca un fiu și barbat ocârmuitor avutului ce dau fiicei mele, în bună nădejde, fiind cu toată durerea, va fi la toate (durerile) interesele mele, adică a **ospitalului meu, acesta.**

4. Copila mea, Catinca (pe care am înfiț-o prin deosebit act), dacă nenorocirile vor fi de a mă sfârși eu mai înainte de a veni în vrâstă și a o mărita după voința mea cu persoană de moral plăcut mie și sistematic, și nu după timpul de astăzi, la o asemenea întâmplare voi zice: «Fie, Domne, mila Ta spre noi, precum am nădărdit și noi întru Tine», și atunci copila va fi sub privigherea și crescerea Domis <ale> c.c. Anastasia Mihuc, ca una ce de șese

ani acuma se află în casa me, au crescut-o, au învățat puțințe¹¹, încât tot ce are până acum bun este de la Dumnezeui sădit, fiindcă reposata soția mea, Anița, în timp până s-au săvârșit, în timp de trei ani și jumătate ce au fost de cătare până s-au săvârșit din viață n-au mai putut căuta de ale casei sau creșterea copilei. De aceea, și eu îndatoresc pe copila Catinca a păzi cel mai sfânt respect ca la întocmai maică asupra D-sale c.c. Anastasia. Și când nu va urma așa precum îi hotărescu, atunci se nu aibă blagoslovenia mea acea părintească. La întâmplare, însă, când D-nee Mihuc nu va voi a primi asemenea sarcină și se va retrage din casa mea, sau sfârșitul vieții se va întâmpla, atuncea, ca se nu rămâne copila fără crescătoare, chem și rog pe cumnata mea Marghiola Stoenescu, născută Abazia, a vini și a primi ocârmuirea și îngrijirea fiicei mele, precum mai sus arăt, păzând contabilitatea prin domnii D. Boieri epitropi arătați mai sus.

5. Fiicei mele, Catinca, dau zestre venitul părții mele din moșia Rușii, numită Isvorăle, cu așezare, cu biserică de piatră, și cu mori pe Bistrița de cinci petre, to<a>te făcute din nou, și rateș pe moșie făcut în drumul mare, precum și parte de moșie ce am în hotarul Comanului, și partea ce am în fundul de Bacău. Acestea i le legiuesc ca o zestre și clironomie, însă numai la vinit va fi stăpână și dispodantă, fără a fi volnică a vinde sau a amanetariși fondusul sub nici un cuvânt, pentru că, după cursul și desfrânarea ce este astăzi, în grabă po<a>te pierde totul, și la bătrânețe a rămâne peritoare de fome, iar cu chipul ce legiuesc socot a fi prea de ajuns a veșui cu un venit peste patru sute galbeni după prețul de acum¹² anual. Petrecând, însă, la moșie, fiind aproape de târg, și Prea Înduratul D-zeu va binevoi a ajunge în legiuită vrastă și se va căsători cu legiuit bărbat și va face copii, atunci copiii lor vor rămâne în veșnică proprietate și fondurile părților de moșie ce arăt mai sus că-i dau. La întâmplare, însă, ori sfârșitul veșii ei se va întâmpla, sau copii legiuiți făcuți de Catinca nu vor fi, atunci **și fondusurile de mai sus ce i-am lăsat ei vor rămâne toate ospitalului, nefiind nimeni altul a se folosi, afară de ospitalul meu**, acesta în privire că neamuri mai de aproape și adevărate nu sunt. Pe lângă aceste, dau dreptate (?) fiicei mele ca în ograda ospitalului să-și facă, deoparte, trii sau patru odăi, sau din sus, sau din josul caselor, ca la vremea venirii în târg să aibă unde trage, fiindcă între epitropii ce am numiți are a fi și ginerele meu, pe care va orânduî D-zeu a păzi buna orânduială și neajignirea dreptăților mele, ca o rudenie mai de departe ce-l lasu, fiind însă de bun moral.

6. Toată pojigia casii, până la cel mai mic lucru, adică iconostasul, arginterii și juvaeruri, după osebit izvodu ce este scris cu slova mea, mobilele caselor, vite, trăsurii, precum și țigani robi ce îi am cumpărați, toate le va

¹¹ Cuvânt ilizibil.

¹² Cuvânt ilizibil.

clironomisi fiica mea, Catinca, afară de straele mele purtătoare, care toate se vor împărți de pomană pentru sufletul meu¹³ și casele, și totul, până la înființarea ospitalului meu.

7. Cierul numit ce-l am peste pârâul Trebiș, în dreptul caselor mele, dupe îngreditură, stăpânit de somi de ani, ce-l am după actul de dăruire ce am de la obștea târgului, și pe acesta îl las în moșcenirea fiicei mele, ca se-l stăpânească și se-l aibă pentru copii ei, fiindcă, după vreme, asemenea loc are a fi de mare preț și îndemânare casnică, la orice întâmplare.

8. După moartea mea se va da una mie lei lui Chiriacul chelarul, ca la o slugă veche ce-l am, îndatorindu-l ca de lângă casa mea și copila mea se nu se îndepărteze dacă însă vor purta grije de el, dându-i și din straele mele cele mai de preț, ca să mă pomenească.

9. Banii ce am a lua dupe sineturi, și anume peste șapte sute galbeni și capițe (?) și dobândă de la D-lui Alexi, vornicul Sturza Bârlădeanul, peste două mii lei la jidovul Avram Leibu ce l-am plătit la neguțitoriul italian Luca Anton după porunca Departamentului din Năuntru, precum alta din Isprăvnicie, și dovezile ce am în¹⁴ meu dovedesc, nu mai puțin și alte datorii ce am dupe sineturi. Aceste scoțindu-se, vor fi în păstrarea fiicei mele de a se face grijile mele, și împărțirea de serindare, și alte pomene pentru sufletul meu și răposatei soției mele Anica, urmând tote prin știrea și a d-lor epitropi.

10. Îndatoresc pe fiica mea, Catinca, ca în curs de 7 ani după moartea mea se facă în tot anul, simbetele, câte o colivă la biserică, cu o făclioară de ciară, care se va aprinde deasupra colivei îndată după începerea Sfintei Liturghii, după care, apoi, se va face icteniile cuvenite la morți la mormântul soției mele, sau pote și al meu, precum va orându-i D-zeu pentru mine, iar a Anicăi fiind nestrămutat, se va păzi aceste necurmat cu coliva și făclii, precum am zis.

11. Pe copila Marghiola, ce-i de asemenea seracă și orfană, și crește în casa mea, fiind născută de o slujnică ce o aveam la Isvore, și pe aceasta o dau sub crescerea și îngrijirea D. c. c. Anastasia, căreia la măritișul ei i se va da zestre una sută galbeni, doi boi buni și două vaci fătate, precum și din case strae, ca la o slujnică crescută de pruncă mică în casa mea, dacă însă și purtările vor fi bune și cinstite. Iar la dinpotrivă alte (?) urmări, o va înzestra cu cât va merita, cu cât va găsi de cuviință c. c. Anastasia și fiica mea, Catinca..

12. Întâmplându-se sfârșitul mai timpuriu, fiind că tote ale mele până la înființarea ospitalului, pentru care cu lacrimi rog pe epitropi a se sârgui cu înființarea lui, are a se ocârmui în numile fiicei mele Catinca, și ca una ce o

¹³ Cuvânt ilizibil.

¹⁴ Cuvânt ilizibil.

las supt îngrijirea și creșterea a D. c. c. Anastasia, sau, ne fiind, cumnata mea Marghiola Stoenescu, precum am zis mai sus. Apoi și tote grijile sufletului și a reposatei soției mele Anica le las sub privegherea și îndeplinirea c. c. Anastasiei, ca pe una ce o cunosc de șase ani și mai bine dedată către faptă de moral creștinescu. Pentru aceasta, iarăși repetând, îndatorescu pe fiica mea, Catinca, ca din povățuirile și poruncile d-sale să nu se abată cât de puțin.

Acestea așa și întocmai hotărescu să se urmeze de către urmașii mei, neputându-se nimine altul folosi de avutul meu, **fîind legiuit pentru binefacerea omenirii, care am avut hotărâre cu repodata mea soție, Anica, încă de la anul 1839, după testamentul și codichelul ce am făcut scris de atunci cu slova repodatului spatar Antohi Sion, pe care nu l-am rupt, nici tăinuit, numai și numai ca să se vadă acuma în urmă hotărâre noastră amândurora c-au fost și este¹⁵ și menitu avutul nostru tot pentru acest bun și creștinescu sfârșit, căci pre cunoscut este că nu am trăit în luxuri și desfrânări, ci pre cumpătat, ca să putem lasa după marea noastră aceste faceri de bine.**

Pe lângă aceasta, apoi, fiindcă după singura știință ce am, **în grabă acest spital are să se sporiască în venituri, și localitatea este îndestul de mare. De aceea, de către d-lor epitropii se vor face trei sau chiar și patru odăi de o parte, bune, călduroase, intitulate (?) de primitore de streini sermani, nevolnici, în care se vor adăposti toți nevolnicii bătrâni sermani fără închipuire de adăpost, cărora li se va da și mîncarea trebuincioasă, bine înțelegându-se că nu și aceia ce au meseria cerutului, care se poartă pe la biserici și uliți, înverșunți de beții. Niște asemenea nevolnici bătrâni se vor trata cu toate aceste trebuincioase, întocmai ca și pe bolnavi, fără însă a avea vreun amestec cu ospitalul, fiind cu totul osebit un Institut de altul.**

Drept aceea, spre adevierirea și întărirea acelor mai sus cuprinse în acest testament, și voința mea cea dupe urmă, am scris cu însuși slova mea și iscălitura, rugând cu lacrimi pe toată suflarea cui voi fi greșit se mă erte, **precum și Ocârmuirea locală a sprijini și a proteja acest al meu Așezământ, căci oricare s-ar ispiti macar, să fie neertat de mine și dătătoru de samă Înfricoșatului Judecător din Ceruri și a Preacuratei Maicei Sale.**

Amin! Amin! Amin!

Semnăt Pavel Cristea spatar¹⁶

1855, februar 26, în Bacău.

Pentru conformitate,
Gheorghe Lupașcu.

¹⁵ Cuvânt ilizibil.

¹⁶ Cuvânt ilizibil.

GLOSAR¹⁷

AFIEROSI (a) = 1. A dărui ceva; **2.** A face o donație.

AGA = 1. Vechi comandant de Poliție; **2.** Rang boieresc mijlociu (de clasa a II-a) în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

ANALOGHISI (A) = a împărți ceva, proporțional.

AMIN! = Așa să fie!

AȘEZĂMÂNT = instituție de binefacere sau de cultură.

BAN = rang mijlociu (de clasa a II-a) acordat unor boieri moldoveni în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

CANȚALARIE (sau **CANȚELARIE**) = cancelarie.

CĂMINAR = rang boieresc mijlociu (boier de clasa a II-a) în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

CĂTARE (sau **CĂUTARE**) = îngrijirea unui om bolnav.

c.c. = prescurtarea cuvântului „cocon” sau „cocoană” („cucoană”).

CHELAR = persoană care păstra cheile de la cămara cu provizii și de la pivnița unei familii boierești.

CIER (sau **CEIR**) = imaș.

CIN = rang boieresc.

CLIRONOM = moștenitor.

CLIRONOMISI (A) = a moșteni.

CODICHIL (sau **CODICIL**) = act prin care un testament este modificat sau completat.

CRIVAT (sau **CREVAT, CRIVIT**) = pat de dormit.

CURATOR = epitrop care apără interesele unui minor.

DEPARTAMENT DIN NAUNTRU (sau **LĂUNTRU**) = veche denumire a Ministerului de Interne.

DESBÂRNAT = 1. Desprins; **2.** Despărțit.

DISPOSANT (sau **DESPOSANT**) = stăpân pe anumite lucruri.

DOCTORIE = medicament.

EMANETARISI sau **AMANETARISI (a)** = a pune ceva ca amanet (casă, pământ etc.).

EPITROP = 1. Tutore; **2.** Persoană împuternicită să aibă grijă de altă persoană, sau să administreze averea unei persoane sau a unei biserici.

FONDUS = bunuri lăsate moștenire prin testamentul spătarului Pavel Cristea.

HAC = 1. Leafă; **2.** Salar.

HRISOV = document solemn, emis de Cancelaria domnească.

HIRURG = medic chirurg.

HRISTIAN = creștin.

i = și.

ICONOM (sau **ECONOM**) = cleric ortodox care administrează veniturile unei biserici sau mănăstiri.

ICTENIE (sau **ECTENIE**) = rugăciune cântată de preoții ortodocși în timpul Sfintei Liturghii și încheiată cu formula *Domnului să ne rugăm!*

¹⁷ Apud prof.dr. Ioan Murariu, **8500 de termeni istorici și arhaisme**, Bacău, Editura EduSoft, 2008.

İENICER = ostaș pedestru de elită din oastea Imperiului Otoman.

İPROCI = **1.** Și așa mai departe (ș. a. m. d.); **2.** Și altele.

İSPRĂVNICIE = instituție (un fel de Prefectură) de unde ispravnicii conduceau un ținut moldovenesc în secolele XVIII-XIX.

İZVOD = **1.** Listă; **2.** Tabel.

İNSOȚIRE = căsătorie.

LEGATUM = moștenire prin testament.

LEGIUIT = **1.** Legitim; **2.** Legal.

MOȘTENI = **1.** Moștenitori; **2.** Urmași.

NEVOLNIC = om neputincios (bătrân, bolnav, sau infirm).

OCÂRMUI (a) = **1.** A conduce; **2.** A administra.

OCÂRMUIRE = **1.** Guvernare; **2.** Conducere; **3.** Administrare.

PATIMĂ = **1.** Boală; **2.** Suferință.

PĂTIMAȘ = om bolnav.

POJĂJIE (sau **POJIIIE**) = totalitatea bunurilor aflate într-o gospodărie.

PRAVILĂ = lege.

PRONIE = **1.** Dumnezeu; **2.** Providență.

PROTOIEREU = protopop.

RANG BOIERESC = **1.** Titlu de boierie care în prima jumătate a secolului al XIX-lea se cumpăra cu bani de la domn; **2.** Grad în ierarhia boierească obținut pentru anumite merite sau servicii făcute țării.

RATEȘ (sau **RATOȘ**) = han din secolele XVIII-XIX construit la marginea unui drum comercial.

RĂSUFLAT = termen folosit în secolele XVIII-XIX, când era vorba de un document fără valoare juridică.

ROBI = țigani care până în secolul al XIX-lea aparțineau statului, boierilor sau mănăstirilor și erau lipsiți de drepturi. Robii statului și ai mănăstirilor moldovenești au fost eliberați în anul 1844, iar robii de pe moșiile boierilor moldoveni, în luna decembrie 1855.

SĂRINDAR (sau **SERINDAR**) = rugăciune făcută de preotul ortodox timp de 40 de zile după decesul unei persoane.

SĂVÂRȘI (a se) = a muri.

SÂN (sau **SIN**) = fiu.

SERDAR = **1.** Dregător moldovean cu importante atribuții militare, atestat documentar pentru prima oară în anul 1653; **2.** Boier de rang mic (de clasa a III-a) în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

SINET = **1.** Dovadă; **2.** Chitanță.

SLUJBĂ = **1.** Dregătorie; **2.** Funcție.

SFÂNTAGURA (sau **SFETAGORA**, **SFÂNTAGORA**) = Sfântul Munte, adică Muntele Athos din Grecia.

SPĂTAR = **1.** Mare dregător moldovean din Evul Mediu, atestat pentru prima oară în anul 1434; **2.** Boier de rang mijlociu (de clasa a II-a) în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

STRAIE = haine.

ȘCOALA DOMNEASCĂ DIN IASI (numită și **ACADEMIA VASILIANĂ**) = cea dintâi școală moldovenească de învățământ superior. A fost organizată la Iași, în incinta Bisericii *Trei Ierarhi*, pe la anul 1640, de domnul Vasile Lupu (1634-1653).

TESTATOR = persoană care a întocmit un testament.

TREAPTĂ = rang social în secolul al XIX-lea.

ȚARIGRAD = Constantinopol (azi Istanbul).

VOLNIC = om liber.

VORNIC DE TÂRG = dregător moldovean care strângea taxele de la vânzătorii de mărfuri din piața orașului.

Les testaments des années 1852 et 1855 des fondateurs d'églises et philanthropes de la ville de Bacău, Pavel et Anica Cristea **Résumé**

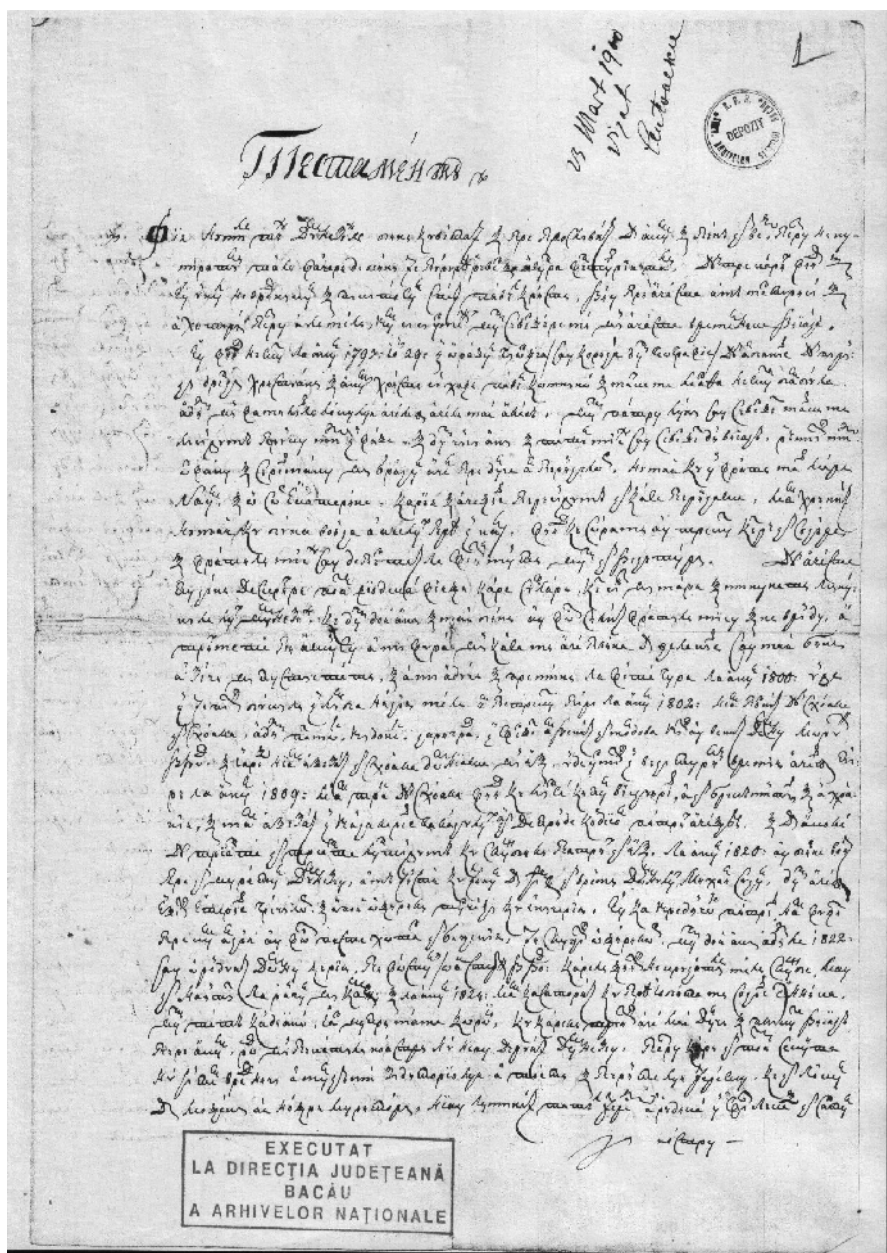
Pavel Cristea est né en 1793 dans une famille chrétienne du Sud-Est de l'Albanie. Après avoir appris dans quelques écoles grecques, il s'est établi en Moldavie, tout en continuant ses études à Iassy. Après quoi il a accompli différentes fonctions publiques, il a obtenu quelques titres nobiliaires s'est établi dans la ville de Bacău. En 1824 il a épousé Anica et il est devenu un grand propriétaire foncier.

Nayant pas d'enfants, les époux Pavel et Anica Cristea ont adopté une fillette. Ils ont fait construire une église orthodoxe dans la ville de Bacău et dans deux villages, à savoir Chetriș et Izvoarele.

À part cette qualité des fondateurs d'églises orthodoxes, les époux Pavel et Anica Cristea ont été aussi de grands philanthropes. Ainsi, dans quelques testaments rédigés entre 1839-1855, on peut voir leur décision de faire aménager après leur mort, dans les maisons nobiliaires qu'ils détenaient à Bacău, un hôpital avec 20 lits au minimum et une maison pour les retraités. Pour le futur hôpital, ils ont fait don (par testament) d'une grande superficie de terrain qu'ils avaient près de Bacău. L'hôpital tant désiré a été fondé finalement en 1859 et longtemps après il a porté le nom de ses fondateurs.

L'auteur de cet article propose que l'Hôpital Municipal de Bacău (qui est en construction maintenant) ou l'Abri pour les Sans-Abris (qui est aussi en état de construction) ou au moins La Maison pour les Retraités (rue Alea Ghiocilor) portent le nom de «Pavel et Anica Cristea».

(Traduit par prof. Mihai MURARIU)

Anexa nr. 2. Testament din 20 august 1852, p. 1. A fost completat la 2 aprilie 1855.

Testamentul

64

Totu mul venit în lumea aceasta ca să se facă
 răscumpărare pentru toți cei care cred în
 Hristos. Pentru că toți oamenii sunt păcătoși și
 au nevoie de un Dumnezeu care să îi ierte și să
 îi dă viață. Pentru că toți oamenii sunt
 păcătoși și au nevoie de un Dumnezeu care să
 îi ierte și să îi dă viață. Pentru că toți
 oamenii sunt păcătoși și au nevoie de un
 Dumnezeu care să îi ierte și să îi dă viață.

Eu, Iosif, am scris în această carte toate
 lucrurile pe care am făcut și pe care
 am gândit să le fac. Eu, Iosif, am scris
 în această carte toate lucrurile pe care
 am făcut și pe care am gândit să le fac.
 Eu, Iosif, am scris în această carte toate
 lucrurile pe care am făcut și pe care
 am gândit să le fac. Eu, Iosif, am scris
 în această carte toate lucrurile pe care
 am făcut și pe care am gândit să le fac.

EXECUTAT
 LA DIRECȚIA JUDEȚEANĂ
 BACĂU
 A ARHIVELOR NAȚIONALE